

Matka Iraniin loka-marraskuu 2019

Yleistietoa

Iran on Lähi-idän suurin shiialainen valtio. Se tunnetaan myös Persiana. Kieli on farsin kieli.(Toki tätä puhutaan myös muutamissa naapurivaltioissa). Se kirjoitetaan arabialaisin kirjaimin.

Varhaisesta historiasta tunnetaan Elamin valtio, pääkaupunkina Susa. Tämä kausi ajoittuu n 3000v eaa. Elamia seurasivat meedialaiset (kurdien alkuperä) ja persialaiset.

Kuningas Kyyros(akhaimedinien suku) kukisti meedialaiset v 550 ja rakensi Persiasta jättivaltion, suurimmillaan mitä Iran on koskaan ollut. Pääkaupunkina oli Persepolis, jonka Aleksanteri Suuren joukot polttivat 330 eaa ja tuhosivat myös Persian valtion. Tämän jälkeen Irania hallitsivat lukuisat kansat, mutta arabit valloittivat sitten koko alueen 600-luvulla. He toivat islamin maahan valtauskonnoksi.

Valloitukset jatkuvat: turkkilaiset eli ottomaanit valtasivat alueen seuraavaksi, sitten mongolit(Timur Lenk), mutta vähitellen olot vakiintuivat.

Persilainen safavidien valtakausi vahvistui 1400-luvulla, jolloin shiiaalisuus vahvistui uskonnoksi. Abbas Suuri siirsi pääkaupungin Isfahaniin 1500-luvulla ja Teheranista tehtiin vuorostaan sitten pääkaupunki 1700-luvulla. ns.- Qajar -dynastia joutui tällöin Britannian ja Venäjän vaikutusvallan alle.

Britit auttoivat valtaan Pahlavi-suvun v.1925 ja uusi shaahi oli Reza Pahlavi. Hän ja poikansa maallistuttivat valtiota ja joutuivat uskonoppineiden kanssa hankaluuksiin. Maanpaosta ”haettiin” uskonveljien tueksi ajatollah Khomeini. Laajat mielenosoitukset 1978 alkoivat USAn lähetystön valtaamisella. Lopulta shaahi pakeni maasta(hänen kuuluisa puoisensa Farah Diba oli tehnyt paljon työtä sivistyksen ja naisten oikeuksien lisäämiseksi). 1979 tapahtui islamilainen vallankumous, joka lisäksi uskonnollisia perinteitä yhteiskuntaan.

Iranin ja Irakin sota käynnisti 1980 ja kesti 8v.Saddam Hussein ehkä hyökkäsi Iraniin, pitäen Irania heikkona ja helposti valloitettavana. Molemmat osapuolet pommittivat toisiaan, öljystä kiisteltiin ja taustalla uskonnosta.

Ajatollah Khomeini kuoli 1989 ja uudeksi hengelliseksi johtajaksi tuli Ali Khamenei (joka on edelleen johdossa.) Presidentiksi valittiin Mohammed Khatami 1997.(toistamiseen v.2001). Khatamin reformistiset ajatukset tukahdutti Ali Khamenei. Sananvapaustaistelut jatkuivat, ihmisiä syrjäytettiin, heitä katosi tai tapettiin.

Konservatiiviset voimat vahvistuivat, kun presidentiksi tuli Akbar Haseni Rafsandzan. Hänen kauteensa liittyvät epäilyt uraanista ja ydinaseista. Presidentin vaaleissa 2013 saatiin taas uusi mies presidentiksi Hassan Rouhani.

Maan talous hieman parani, kun pakotteita purettiin, mutta USAn toimet 2018 taas heilauttivat orastavaa vakautta. Nyt elämme Persianlahden kriisiä, mm. Hormuzinsalmen säiliöalusten tuhoamiset etc. Pakotteet raunioittavat maan

talouden (inflaatio 40%) ja jo nyt oli nähtävissä kiinalaisten ja osin saksalaisten tavaroiden tulo maan kauppoihin. Kiina valloittaa tavaroillaan Irania!

Uskonto

Profeetta Muhammed kuoli v 632. Käynnistyi kiistely Muhammedin ”oikeista” jälkeläisistä. Shiialaiset ja sunnilaiset tulkinnat ovat pääsuuntia ja lisäksi on muutamia pienempiä virtauksia.

Viisaiden neuvosto valitsi neljä kalifia. Shiialaiset tulkitsivat, että Mohammed kävi ennen kuolemaansa Mekassa ja että hän antoi Alille vallan. Uskottiin siis perimään. Shiialaisuudessa tärkeä jälkeläiset ovat Ali ja Fatima sekä 12 marjaa(uskonnollisia ihmisiä, joita tulisi jäljitellä). He kaikki ovat synnittämiä. Shiialaisuuden keskus on Qom, lähellä Teherania. Iso koulutuskeskus ja uskonnon olemus leimaa koko kaupunkia.

Sunnilaisilla (esim Irak) on imaameja ja keskus on Najet. Sunnilaiset uskovat, että kahdettatoista imaamia ei löydy. Hän on kadonnut ja tulee joskus.

Imaamit ovat ikäänkuin jumalallisia ihmisiä.

Yhteistä molemmissa islamin opeissa on Koraanin tulkinta ja rukoukset.

Pyhiinvaellusta Mekkaan kerran elämässä pidetään tärkeänä. Myös imaamien haudoille tehdään vaelluksia. Sanoina Shiia tarkoittaa puoluetta ja sunni-sana esimerkkiä, jota seurataan.

Saudi-Arabiassa on wahhabilaisia(jälleen yksi islamin suuntaus).

Shiialaisuutta kutsutaan surun uskonnoksi .Rakkaus ja tunteet ovat arvostettavia asioita. Asuran vietto on tärkeää (Karpalan taistelun muistojuhla) ja silloin kannetaan kulkueissa shiialaisia symboleja ympäri kaupunkia(iso kehikko, jossa koristelua).

Iranissa on myös noin 22 000 zarahustralaista (hyvät ajatukset, sanat ja teot ovat tärkeitä, taistelu hyvän ja pahan välillä).

Iranissa islamilaisen vallankumouksen jälkeen kontrolli lisääntyi: huivipakko, moraalipoliisit,ei alkoholia, ei homoja, ei esiaviollisia suhteita, ei tanssia, ei meikkejä (ei ole totta). Pyhäpäivä eli viikonloppu on torstai-perjantai.

Joka päivä rukoillaan kolmesti (luetaan koraanin suuria), pyyntörukouksia. Koraani on myös ennuskirja, joskin myös runoilija Hafesin runot kelpaavat myös tähän.

Säännöt ovat maaseudulla tiukkoja, kaupungissa väljempiä. On myös julkinen ja yksityinen elämä: säännöt yltyvät julkiseen elämään, ei yksityiseen (siellä alkoholi, meikit, huivittomuus on hyväksyttyä)

Kirjallisuus ja tiede

Tunnetuin kirja on tietysti Koraani, joka kirjoitettiin Muhammedin jälkeen. Lisäksi Kuninkaiden kirja on tärkeä ja se on lähes samassa asemassa kuin Kalevalamme. Sen kirjoitti Firdue 1000-1200-luvulla. (Jaakko Hämeen-Anttila on suomentanut kirjan).

Tiedemaailma eli loistokautta n 800-1400-lukujen aikaan. Tiede oli arabi-ankielellä kirjoitettua. Sitten länsimaailman tiedemaailma heräsi henkiin ja muslimimaailman tiede laantui ja aktivoitui jälleen myöhemmin.

Hafes lienee tunnetuin runoilija n 700v sitten. Hän eli Shirazissa ja häneen uskotaan yhä vahvasti. Esimerkiksi paikalliset juuri valmistuneet hammaslääkärit tekivät kunniakäynnin hänen haudalleen . Kaikki osaavat hänen runojaan ulkoa ja niistä haetaan elämälle suuntaa.

Tunnettuja ovat myös Rumi (teos:Ruusutarha)ja Saadi (molemmet Shirazin alueelta). Omar Kjaijamin runot ovat kulkeneet monien huulilla. Kaikissa näissä runoteoksissa lauletaan viinistä (olisiko filosofisempi merkitys) ja sen tuomista suloista.

Iranin aurinkokalenteri otettiin käyttöön 600-luvulla. Siinä on puolet 30 päivän kuukausia ja toinen puoli 29 päivän kuukausia ja joka toinen vuosi lisätään yksi päivä (huom. meidän karkauspäivämme kertaantuneena).

Musiikki

Musiikki- instrumentit ovat tutunoloisia ,muuallakin nähtyinä. Mandoliinot, torvet, rummut , viulut jne. Kävimme musiikkimuseossa ja siellä myös konsertissa. Yhdessä viehättävässä kylän ruokapaikassa saimme ikioman konsertin . Pitkätukkainen, taiteilijamainen mies soitti paikallista mandoliinoa ja tarmpoliinia, joita mekin koettelimme soitella. Tähän konserttiin osallistui pieni keltainen kanarialintu, joka miehen katseesta esitti oman osuutensa kesken musiikin (ja sai lopuksi palkkionsa). Haikeaa musiikkia, ilmeisen kertovaa tekstiä.

Matkamme

Kaiken edellä olevan opimme ja enemmänkin ja kaikki alkoi olla lopulta hie- man sekavaa ja vieläkin. Opas oli saanu arkeologisen ja taidekasvatuksel- lisen koulutuksen, joten juttua tuli runsaasti ja lähes koko ajan. Omak- sumiskykyni petti aika ajoin. Lisäksi meillä oli prof. Inka Nokso-Koiviston lu- entoja.

Matka alkoi hyvin. Istanbulin uusi kenttä on huikaiseva: se on iso ja runsas ja kaikkialle saa kävellä 1-2 km. Lentoemäntä valitti pitkistä kävelymatkoista työvuorojen yhteydessä.

Teheranin kentälle tulo oli ihan ok, kunnes alkoi viisumien hyväksyjän etsintä. Laumana (meitä oli 35) vaelsimme paikasta toiseen ja meitä siirrettiin jonosta toiseen. Kaiken tämän sotkun jälkeen olimme hotellilla n. klo 04.00, kun kone laskeutui 0.30. Uni jäi lyhyeksi.

Teheranista näimme vähän: yleiskuva sekava ja ahdas, ei niin kovin viehättävä paitsi pohjois- ja eteläosat kaupungista. Erikoiset sillat piirittivät pohjois-Teherania ja suuret upeat lumipeitteiset tunturit olivat silmiemme edessä, Alborzin vuorijono. Teheranista tuli pääkaupunki 1800-luvun loppupuolella.

Tutustuimme kansallismuseon esihistoriallisiin esineisiin 6000-7000 eaa. Oli keramiikkaa, pronssia ja hopeaa. Asukkaita on n 13 miljoonaa.

Kävimme rahan vaihdossa ja ihmeekseni en ole koskaan ollut miljonääri ennen tuota hetkeä (jos ei Italiassa joskus) . Minulla oli n 20 milj rialia taskussa (300 e). Opas neuvoi muita vaihtamaan 50e, mutta olin omatoiminen!

Lähtiessä vaihdoin Shirazissa loput takaisin euroiksi, niin että kanssamatkustajille ei enää sitten riittänytkään euroja vaihdossa. Saivat dollareita.

Matkasimme kohti Isfania.

Matkallamme poikkesimme Kahanin puutarhassa, joka on Unescon suojeluma kohde. Eri hallitsijat olivat rakentaneet sinne lisäpaviljonkeja, siis kaunis palatsi, virtaava vesi ja upeat puut. Kukkia ei näin pohjoisessa enää ollut, kun oli talvikausi.

Poikkesimme myös varakkaan kauppiaan Tabatabaiein talossa, tilaa ja luksusta oli. Kattojen stukot ja peilien heijastelut seiniltä olivat vangitsevia.

Isfania pidetään muinaisen Persian jalokivenä. Sen katsottiin edustavan ”puolta maailmaa”. Se edusti taiteen monimuotoisuutta 1600-luvulla, safavidien Abbas-sukujen aikana. Hupaisaa oli ikäänkuin viimeistelyn huippuna , että yhdessä ravintolassa oli Abbas- niminen tarjoilija. Kaupungissa on paljon palatseja, kylpylötä, yliopistoja ja yövyimme jopa caravanseraissa (muinaisen silkkiteien kamelien ja matkustajien majapaikka). Caravanseraissa on aina hieno puutarha. Kaupunkia halkoo joki, jonka ylittävät sillat ovat ainutlaatuisia (Khajoun, Sio-se-polin ja Shahrestanin sillat) ja vaelsimme jokivarren kauniissa puistossa.

Armenialiskortteli perustettiin 1600-luvun alussa shaahi Abbasin toimesta. Siellä oli Pyhän vapahtajan katedraali ja kaksi museota. Katedraalissa oli freskoja ja kultaisia kaiverruksia. Armenialaiset pakenivat ottomaaneja Isfaniin ja saivat siellä oman korttelinsa.

Loistelas oli Maidanin aukio, kuulemma maailman suurin. Siellä kuninkaan (Ali-Qapun) terassilla sai katsella pyhäpäivän eli siis perjantain vapaapäivällä olevien kaupunkilaisten vaellusta. Kuninkaat olivat seuranneet samasta paikasta poolopelejä. Saman palatsin musiikkihuoneessa kaikui testausmielessä Kalliolle kukkulalle.. akustiikka oli hyvä.

Aukiolla oli kaksi iso moskeijaa Imaamin moskeija ja naisten moskeija. Mosaikki-seinät ovat vaikuttavia. Syvää sinistä ja kaunista laattojen koristelua ei unohda koskaan. Osin keramiikkalaattoja oli koristeltu suoraan seinille, osin niitä oli tehty alhaalla työtasoissa ja siirretty sitten myöhemmin seiiniin.

Qeisarien basaari oli laaja ja sieltä tarttui mukaan lentävä matto. Mattoni on silkkiä ja siinä on erilaiset kuviot eri puolilla mattoa. Siis sitä on kutonut kaksi kutojaa yhtäaikaan istuen vastakkain luomilankojen molemmin puolin.

Isfanista Yazdiin

Matkamme jatkui mielettömien aavikoiden läpi. Silmiin heijastui kaukaa siintäviä kangastuksia.. ikäänkuin vesilammikoita (joita siis ei ollut). Itse Yazin kaupunki on viehättävä. Siellä on kattojen koristeena on tuulitorneja, jotka ovat hienoja yksinkertaisesti toimivia rakenteita: Kuuma ilma nousee tornien aukkojen kautta ylös ja tuo kylmää alas. Lisäksi tuulitornit olivat usein vesialtaan yläpuolella eli viilennys ja ilman kostuttaminen tapahtuivat automaattisesti.

Yazd on kuuluisa maan alaisista vesisäiliöistään ja vesikanavistaan. Kävimme Dowlat-Abadien puutarhassa, jossa jo alkoi olla kukkivia kukkiakin (ilma lämpeni hiljalleen).

Kävimme Zarathustralaisessa tulitemppelissä, jossa tuli on yhtämittäisesti palanut 1500 vuotta. Zarathustralaisuuden symboli on vaikuttava partainen vanhus isoine ”siipineen ”(kolme tasoa). Lisäksi sormus ja suunnan osoittamien kuuluvat symboliikkaan. Kaikkia zarathustralaisia kehoitetaan hyviin sanoihin, ajatuksiin ja tekoihin ja välttämään pahaa.

Yazdin perjantamoskeija on kaunis, kun sekä portaali että moskeijan seinät ovat sinisen keramiikan peittämiä. Lienee Iranin korkein minareetti täällä. Yövyimme boutique-hotellissa, jossa kaarikaton ja lasimaalusten lumoa oli vaikea vastustaa. Myös aamiainen kauniissa puutarhan sivurakennuksessa nosti mielialaa.

Pasargadaissa kävimme Akhaimenidien dynastian Kyyros suuren mausoleumissa. Vaikuttavan iso alue, jossa vesikanavien toiminta konkretisoi, mutta muuten alue oli aika pahasti tuhoutunut keskellä iso aavikkoa. Mausoleumi oli neljän viiden palatsin rauniot. Kuljimme pikkubusseilla paikalle. Takaisin-tulomatalla ”ADHD-kuljettajamme” lopetti ajamisen ja pakotti minut ajamaan. Takaisin päästiin.

Shiraz on Farsin maakunnan pääkaupunki. Tämä oli jo lämmintä aluetta verrattuna Teheraniin. Kävimme tietysti muinaisessa Persian pääkaupungissa Persepolissa. Se on vaikuttava alue, jossa pylväitä ja korkokaiverruksia ,reliefejä persialaisten tavoista oli tallella runsaasti. Alue on mittava ja aika paljon oli jäljellä erilaisia kaiverruksia ja pylväiden tai veistosten päitä vaikka siis Aleksanteri suuri alueen hävittikin polttamalla.

Valtakunnan 2500- vuotisjuhla vietettiin täällä viereisessä metsä-aavikkoalueella.

Alueen lähellä on Kuolleiden kaupunki eli neljä kallioon louhittua isoa hautausmaata Dareios I- III ja (Sassanidien hallitsijoita) lisäksi muistomerkki Rooman keisari Valeriuksen voittamisesta. Tällä alueella oli kivikossa paljon krookuksia,

joiden heteistä tehdään sahramia. Tosin emme tainneet löytää aivan oikeaa krookuslajiketta.

Shirazin hautausmaalla on Hafesin hauta. Kun oppaamme luki siellä Hafesin runoa englanniksi, seiso vieressä iranilaisnainen, joka lausui sitä samanlaisesti farsiksi. Siis iranilaiset osaavat Hafesinsa.

Illallisen nautimme naisyrittäjän ravintolassa, jossa sai luopua huivista. Ateriamme oli jo toinen naisyrittäjien ravintolassa eli lupaavaa aktiviteettia on tulossa naisten pyörittämänä.

Aaamuyöstä klo 03.00 piti lähteä Istanbuliin, joskin yhden omapäisen matkustajan takia viivästyimme tunnin. Hänet poistettiin lennolta.

Matka oli varsin tietopainotteinen. Oli kuitenkin hienoa saada arabikulttuuriin tuntumaa aidommin kuin olin aikaisemmin kokenut. Islamilaisuuden tapakoodistoon tottui nopeasti.

Hämmäntävintä olivat ystävälliset ihmiset. Huivien takaa kohtasi aina ystävällisen katseen ja usein tervehdyksen: Hello. How are You? ja siihen se kommunikaatio sitten loppui. Hauska paradoksi oli, että jos yritimme kuvata iranilaisia niin aika usein he tunkeutuivat viereemme kuvattavaksi ja ottivat salaa kuvia meistä ja heistä. Me pyysimme aina lupaa kuvata. Pieniä lapsia istui sylissäni ja kuvia otettiin. Olin perheiden ja parien kanssa kuvassa ja monissa iranilaiskodeissa kai poseeraan joissakin albumeissa.

Matka avarsi maailmaa ja osoitti, miten vähän tiedän maailman asioista, tällä kertaa Iranista. Laskettelureissua voisi joskus ajatella Teheranin vuoristoon. Maata halkoo myös toinen vuoristo, jonka nimi on jotakin Zagros tms.

Matkajärjestelyt olivat hyvät.

Olen varma, että yhteenvetoni sisältää joukon virheitä, mutta on mös oikein tulkittuja asioita.

Pirkko Lahti